

HENRYK WISNER (Warszawa)

Z dziejów zatwierdzenia III Statutu Wielkiego Księstwa Litewskiego

Spór o zatwierdzenie III Statutu, o okoliczności, w jakich do tego doszło, trwa od pokoleń¹. Jako pewne przyjmuje się, że zostało ono wymuszone przez Litwę, która wykorzystując nieznamość przez stronę polską wyniku bitwy byczyńskiej, wymogła na Zygmuncie — za cenę uznania jego wyboru lub natychmiastowego opuszczenia Krakowa, a zatem zagrożenia unii — zatwierdzenie przywiezionego zbioru praw. Nie wiadomo, czy Statut był znany sejmowi, czy miał jego aprobatę, czy król przed powzięciem decyzji radził się panów koronnych. Kwestią otwartą pozostaje hierarchia żądań litewskich, jaką rolę w rozmowach odgrywał czas — kiedy wiadomość ze Śląska dotarła czy mogła dotrzeć do Krakowa, i jaki był status obecnych w Krakowie posłów Wielkiego Księstwa.

*

Bezkrólewie rozpoczęło się zimą, 12 grudnia 1586 r. Ukazało wolę państw Rzeczypospolitej trwania w zawartym przed 17 laty związku, siłę przekonania Korony, że Wielkie Księstwo Litewskie winno podporządkować się decyzjom podejmowanym przez nią w imieniu całości i starania Litwy o umocnienie własnej odrębności.

W grudniu propozycja panów litewskich zjazdu senatorów w Grodnie i wspólnych narad została w Koronie przemilczana. JM ks. arcybiskup ani żaden z WM przybyć i odpisać nam [...] nie raczyliście². W styczniu na Litwie wzbudziły sprzeciw uniwersały prymasa Stanisława Karn-

¹ Omówienie literatury zob. I. I. Łappo, *Litovskij statut 1588 goda*, t. I, cz. 2, Kaunas 1936, s. 240 i n. Ostatnio J. Bardach, *Zatwierdzenie III Statutu litewskiego przez Zygmunta III Wazę*, *Czas. Prawno-Hist.*, t. XXX (1978), z. 2, s. 39-51.

² APP, nr 6, s. 227. List od Litwy do panów województwa poznańskiego, 12 I 1587 Grodno.

kowskiego, który na dzień 2 lutego zwołał sejm konwokacyjny do Warszawy. Oświadczono, że arcybiskup gnieźnieński (regułą jest pomijanie tytułu prymasowskiego) przekroczył swe uprawnienia, gdyż podejmując decyzję w tej sprawie nie zasięgnął zdania senatorów obojga narodów. *Pan sam i głowa nasza nie mógł tego czynić.* Ukazano, że jest to z ujmą rady wszech stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego i żądano upomnienia arcybiskupa. Jak pisano: *aby takowej władzy do Wielkiego Księstwa Litewskiego nie pretendował, które żeśmy niepodlegli.* Informowano o zwołaniu Zjazdu Głównego, który miał zebrać się w Wilnie 29 stycznia: *tam mówiwszy się, damy znać,* i proszono o przesunięcie terminu konwokacji do 12 lutego 1587 r. Podpisali się pod tym wojewoda i kasztelan wileńscy, Krzysztof Radziwiłł Piorun i Ostafi Wołłowicz, starosta i kasztelan żmudzcy, Jan Kiszka i Mikołaj Talwosz, wojewoda trocki Jan Hlebowicz, wojewoda i kasztelan mściśławscy, Paweł Pac i Stanisław Naruszewicz, wojewoda połocki Mikołaj Dorohostajski, kasztelanowie: brzeski Krzysztof Zienowicz, miński Wacław Agryppa, witebski Malcher Snowski oraz dwaj ministrowie, podkanclerzy Lew Sapieha i podskarbi ziemski Teodor Zienowicz³.

Zjazd poprzestał na wysłaniu do Warszawy poselstwa. Jan Hlebowicz, Bohdan Sapieha kasztelan smoleński, Lew Sapieha oraz posłowie ziemscy powinni przypomnieć zebranym, że już poprzedni władca został wybrany i koronowany bez zgody Litwy. Ostrzec jednocześnie, że gdyby zdarzyło to się raz jeszcze, uznane być może za zerwanie unii. I zapomniane też zostaną dawne przyjaźnie... Udział Litwy w elekcji uzależniono od spełnienia przedłożonych przez Polaków warunków, jak: wyrzeczenie się pretensji do władztwa w Inflantach, odbywania sejmów na przemian w Polsce i Litwie, rezydowania króla co trzeci rok w Wielkim Księstwie Litewskim. Wśród krzywd wymieniano uszczerbek praw, jaki doznali książęta słuccy, naruszenie dawnych paktów między Litwą i Prusami (!), nadmierne kompetencje kancelarii koronnej i koronnych marszałków itp.

Calej Rzeczypospolitej tyczył się postulat potwierdzenia konfederacji warszawskiej, odbycia elekcji 24 czerwca i *co najbliżej granic WXL*, tymczasem wyłonienia 3 przedstawicieli Korony, którzy wraz z tyluż Litwinami mieli wziąć udział we wcześniej uzgodnionych rokowaniach z bojarami moskiewskimi. O sprawie Statutu nie wspomniano⁴.

³ Ibidem.

⁴ AGAD, AR dz. II, nr 168. Instrukcja i zlecenie ... Janowi Hlebowiczu ... Bohdanu Sapiezie ... Lwu Sapiezie ... i posłom ziemskim z województw obranym na konwokację warszawską posłanym dane od ... Panów Rad WXL i wszystkich stanów na Zjeździe Głównym Wileńskim będących, 31 I 1587 Wilno. Przebieg zjazdu I. I. Łappo, o.c., s. 166 - 167, vide też S. Ptaszycki, *Konfederacja warszawska r. 1573 w trzecim Statucie litewskim*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu czterechsetnej rocznicy pierwszego Statutu Litewskiego*, Wilno 1935, s. 198.

Sejm konwokacyjny rozpoczął się 2 lutego i choć spełnił główne zadanie, to sporów nie rozstrzygnął. W Koronie jego uchwały, wszelako z wyjątkiem odnoszących się do elekcji, obrony pokoju wewnętrznego, odrzuciła szlachta kaliska, sieradzka, z osobna pruska. Mówiono, jak w Krakowskim i Sandomierskim, o powrocie do kwestii ich prawomocności podczas sejmiku elekcyjnego...⁵. Przedstawiciele Wielkiego Księstwa Litewskiego, Jan Hlebowicz, Jan Łowik (Łoweyko), Jan Telatycki i Wacław Sokoliński podpisali wprowadzenie aktu konfederacji, przecież, jak zauważono na sejmiku średzkim, *PP Litewscy [...] podlec temu nie chcą*⁶. Doszło do nowych narad, nieprzybycia Litwy na elekcję i niewzięcia udziału w wyborach władcy. 19 sierpnia szlachta koronna dokonała elekcji królewicza Zygmunta, trzy dni później arcyksięcia Maksymiliana, po czym, mimo sprzeciwu Wielkiego Księstwa Litewskiego, elekcji przybyli do Polski! Litwa została zmuszona do porzucenia polityki negacji i określenia swego stanowiska w zmienionej sytuacji, co uczyniła podczas kolejnego Zjazdu Głównego, który zebrał się w Wilnie 8 listopada 1587 r.⁷ Dla stosunków z Polską, dla kształtu Rzeczypospolitej, decydujące było uznanie mocy prawnej elekcji! Umocnieniu pozycji Litwy służyło wstrzymanie się z opowiedzeniem po stronie jednego z nominatów i pozostawienie decyzji wysłanym do nich i do stanów koronnych posłom⁸. Senatorowie: Jerzy, Krzysztof, Mikołaj, Mikołaj Krzysztof Radziwiłłowie, Jan Hlebowicz i 21 posłów ziemskich⁹, zgodnie z daną sobie instrukcją, winni oświadczyć elektom, że zostali wybrani bez zgody ogółu, a przynajmniej większości. *WXL jest połowicą Rzeczypospolitej i to się ma rozumieć większa część, gdzie WXL przypadnie*. To samo mieli przekazać stanom koronnym. Gdyby nie zdołali doprowadzić do zgody i wycofania się jednego z kandydatów, winni opowiedzieć się za tym, którego wybór uznaliby za korzystniejszy dla Litwy lub którego odrzucenie byłoby bardziej niebezpieczne. Przede wszystkim za tym, który byłby *legitime a nie gwałtem, nie fortelem* koronowany. W każdym jednak wypadku przed dopełnieniem aktu posłuszeństwa, uznania nominata królem i wielkim księciem litewskim powinni uzyskać jego aprobatę dla przywiezionych warunków. Wymieniano sprawę Statutu, który określano nie jako nowy, lecz nowo poprawiony, Trybunału, przy-

⁵ Protestacja województwa kaliskiego przeciwko uchwałom sejmu konwokacyjnego w Środzie 8 maja 1587 r., w: *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego*, wyd. W. Dworzaczek, t. I, cz. 1, Poznań 1957, s. 45.

⁶ Ibidem.

⁷ Przebieg zjazdów, pominiętego tu październikowego i listopadowego, I. I. Łappo, o.c., s. 184 - 192, także K. Lepsiy, *Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III*, Kraków 1929, s. 81 - 85.

⁸ AGAD, AR dz. II, nr 201. Instrukcja od wszystkich stanów WXL na Generalnym Zjeździe Wileńskim..., 17 XI 1587 Wilno. I. I. Łappo, o.c., s. 189, korzysta z tekstu zawartego w Metryce Litewskiej.

⁹ Oprócz wymienionych przez I. I. Łappo, o.c., s. 189 także Jan Czyż.

mierza z Moskwą, ziemi inflanckiej, rozdania wakancji w Litwie obywatelom litewskim oraz równego miejsca dla zwolenników i przeciwników elekcji uznanego władcy.

W razie rozbieżności w łonie poselstwa decydować miała większość dwu trzecich głosów (*dwie części przed trzecią*), a gdyby tej nie osiągnięto, należało odwołać się do zjazdu w Brześciu (*wziąć na zjazd w Brześciu postanowiony*).

Posłowie zebrali się czy zatrzymali w Brześciu¹⁰. W dniu 8 grudnia Zygmunt Waza, 9 grudnia arcyksiążę Maksymilian wystawili im glejty¹¹. 11 grudnia zwrócili się do przebywających w Brześciu otaczający szwedzkiego królewicza panowie koronni i wezwali do przybycia na koronację obiecując zarazem przychylne rozpatrzenie spraw spornych, jeśli jakie byłyby¹². Do Krakowa wojewoda trocki Jan Hlebowicz, podkanclerzy Lew Sapieha — nie wymieniony w instrukcji — oraz posłowie ziemscy przybyli w piątek, 8 stycznia 1588 r. W poniedziałek przywitali króla i zajęli miejsce w izbie poselskiej. *Siedli na zydłu [...] jako posłowie*¹³. Wszelako kwestia, czy brali udział w pracach sejmu, a ściślej, czy wtopili się w stany sejmujące, jest rzeczą sporną¹⁴. Sejm tworzyli król, senatorowie, posłowie ziemscy. Przybyli Litwini nie uznawali — formalnie — króla, w którego imieniu miano podejmować uchwały. Nie reprezentowali sejmików, lecz Wielkie Księstwo Litewskie. Nie byli wybrani przez sejmiki przedsejmowe. Zarazem:

1. Nie różnili się od posłów, poselstwa wysłanego przez Zjazd Główny na sejm konwokacyjny i biorącego udział w jego obradach. Wtedy, w danej im instrukcji, określani byli jako *posłowie ziemscy [...] na konwokację warszawską posłani [...] od [...] Panów Rad WXL i wszystkich stanów na Zjeździe Głównym Wileńskim będących*. Jan Hlebowicz podpisał się na akcie konfederacji jako wojewoda trocki i „poseł WXL”. Jan Telatycki jako „ziemi litewskiej poseł i województwa brześciańskiego”. Jan Łowik jako chorąży mozyrski z Wielkiego Księstwa Litewskiego. Wacław Sokoliński jako „poseł z WXL od województwa połockiego”.

2. Nie otrzymali od sejmu koronacyjnego posłuchania, lecz zasiadali w izbie poselskiej i brali udział w jej pracach.

3. W tekście konstytucji znalazło się stwierdzenie mówiące, że podjęto postanowienia z *przyzwoleniem Panów Rad obojga narodów, tak polskiego, jako i WXL i posłów ziemskich*.

¹⁰ I. I. Łappo, o.c., s. 193.

¹¹ AGAD, AR dz. II, nr 202 i 203.

¹² APP, nr 31, t. I, s. 173. Acta coronationis Sigismundi III, 11 XII 1587.

¹³ AGAD, AR dz. V, t. 332, nr 13855. Lew Sapieha do Krzysztofa Radziwiłła, 20 I 1588 Kraków. Wzmianka o zasiadaniu w izbie — APP, nr 31, t. I, s. 243. Diariusz sejmu..., 11 I 1588.

¹⁴ Zdecydowanie sprzeciwia się temu — uznaniu obecności Litwinów w Krakowie za równoznaczną z udziałem w pracach sejmu — I. I. Łappo, o.c., s. 200.

4. Przyjęcie, że Litwini nie byli uczestnikami obrad oznaczałoby, że uznawali prawo sejmu koronnego do stanowienia o Litwie — bez Litwy. Starali się bowiem o włączenie między jego konstytucje postanowień dotyczących się Litwy. Brak też wiadomości, aby protestowali przeciw podjęciu odnoszącej się do Wielkiego Księstwa Litewskiego uchwały podatkowej¹⁵. Co więcej, w toku samych obrad uczestniczyli w omawianiu korektury praw. [W dniu 21 stycznia, jak zanotował autor diariusza sejmowego, z pany litewskimi traktowano i czytano korekturę iuris; 23 stycznia: czytano korektury i z Litwą traktowano, impediabat pokój z Moskiewskim [...]] bez niego nie chciała ad obedientiam przystąpić; 25 stycznia: traktowali panowie litewscy z naszymi ut supra, także i korektury ostatek czytano. Kwestią otwartą pozostaje, czy mowa o Statucie. Zapis nie jest jednoznaczny. Wiadomo jednak, iż przygotowany do aprobaty tekst „nowo poprawionego Statutu” mieli posłowie litewscy. I nie wiadomo, aby istniał projekt polski. Owszem, i sejmiki przed sejmem 1589 r. wypowiadające się o ogromie czekającej pracy — korekturze — i sejm 1589 r. w konstytucji *Korektura praw*, wyznaczający deputatów do pisania praw, nie wspominają o istnieniu tekstu, który był już niemal zaaprobowany (*korektury ostatek czytano*, 25 I 1588)¹⁶.

*

Dla postawy przedstawicieli Litwy decydujący był dzień 18 grudnia 1587 r., tj. dzień koronacji Zygmunta. O tym, że postanowienie wileńskie pozostaje w mocy, że uznanie władcy jest kwestią czasu, że spór toczył się nie o osobę monarchy, lecz warunki uznania Wazy świadczyło i powitanie go w dniu 11 stycznia, i udział w pracach sejmu, i spór o tytuł. Także kontrowersja wywołana rozdzieleniem tytułów polskiego i litewskiego, królewskiego i wielkoksiążęcego, przez szwedzki. Sprzeciw wywołany nie tytułaturą, nie: przyjęciem przez Zygmunta Wazę tytułu króla i wielkiego księcia, lecz kolejnością tytułów. *Król się pisze* — powiadamiał 20 stycznia Krzysztofa Radziwiłła Pioruna podkanclerzy litewskich Lew Sapieha — *Sigismundus III rex Poloniae et designatus Sueciae, magnus dux Lithuaniae*. Miało to być, a także sprawa rozejmu

¹⁵ Volumina Legum, t. II, Petersburg 1859, s. 251. Konstytucje sejmu walnego koronacji królewskiej..., s. 270. Uniwersał poborowy..., 1588. Inna kwestia, że przed sejmem 1589 roku sejmik średzki upominał się o wydanie przez Litwę „poboru łońskiego”. Akta sejmikowe, o.c., s. 75.

¹⁶ Vide też: *Próby kodyfikacji prawa koronnego*, w: *Historia państwa i prawa Polski*, pod red. J. Bardacha, t. II, Warszawa 1971, s. 21. Zarazem J. Bardach, o.c., s. 48, cytuje instrukcję sejmiku proszowickiego z roku 1598, który domaga się zniesienia Statutu, gdyż — *nie był na sejmie rewidowany*. Być może, zaważył tu brak wzmianki w uchwale sejmowej, a z pewnością, brak aprobaty sejmu.

z Moskwą przedmiotem narady Litwinów i Szwedów, a bez udziału Polaków, podczas audyencji u króla w dniu 20 stycznia. *Prośbą — przewidywał Lew Sapieha — będą nas chcieli odwieść od pokoju i od tytułu*¹⁷. Kwestią talentów dyplomatycznych i utrzymania w tajemnicy zaleceń instrukcji wileńskiej pozostawało, jak wiele zyskają. Przedłożone warunki sprowadzały się do zawarcia rozejmu z Moskwą na lat 15 oraz podziału Inflant. Wszystko inne pozostawało w cieniu¹⁸. Zygmunt wspierany przez panów koronnych, radzący się szwedzkich, odrzucał pierwsze, Korona odmawiała zgody na drugie. *Była z Litwą dysceptacja w dwóch rzeczach — notował autor diariusza sejmu — [...] o Inflanty [...] o pokój z Moskiewskim*. Rozmowy, zgodnie z decyzją sejmu z 13 stycznia prowadzili deputaci. 20 stycznia Lew Sapieha donosił Krzysztofowi Radziwiłłowi Piorunowi, że skłonił kolegów do zgody na ustępstwa w kwestii Inflant. Po odrzuceniu przez Koronę kolejnych propozycji litewskich przystano na ich podział między oba państwa Rzeczypospolitej. Nie zdołano rozstrzygnąć sprawy rozejmu¹⁹.

Decydujące okazały się dni 26 i 27 stycznia, poprzedzające konkluzję sejmu: 26 stycznia Litwini zażądali od Zygmunta Wazy, aby dał ostateczną odpowiedź w kwestii pokoju — *dłużej jutra czekać nie chcą*²⁰. 27 stycznia otrzymali jakąś propozycję królewską, uznali ją za nie wystarczającą i oświadczyli, że opuszczają Kraków. Marszałek [wielki koronny Andrzej Opaliński? izby poselskiej, sędzia ziemski poznański Jan Gajewski?], nakłonił ich przeciw do zatrzymania się a króla do zmiany decyzji. *Przywiódł go do tego, że ten pokój podpisał!* I zniknęły wszystkie trudności. *Tak o Inflanty, jako i o insze wszystkie rzeczy te wszystkie listy podpisane od króla i zapieczętowane były*. Należy dodać, że Zygmunt, z wyjątkiem spraw szwedzkich, pozostawał podówczas niemal wykonawcą woli otoczenia. I nie jest oskarżany, że w tym wypadku działał bez jego wiedzy²¹. Około godziny 22.00 król przeszedł do komnaty, w której przygotowany był ołtarz i zaprzysiągł prawa oraz przywileje Wielkiego Księstwa Litewskiego. Wojewoda trocki Jan Hlebowicz dopeł-

¹⁷ AGAD, AR dz. V, t. 332, nr 13855. Lew Sapieha do Krzysztofa Radziwiłła, 20 I 1588 Kraków.

¹⁸ Inaczej I. I. Łappo, o.c., s. 200, iż posłowie litewscy w razie niespełnienia ich żądań, mieli podjąć rozmowy z Maksymilianem.

¹⁹ Na postawie Litwy ważyło zawarcie w Warszawie przez jej przedstawicieli w czasie elekcji owego rozejmu — na lat 15.

²⁰ APP, nr 31, t. 1, s. 243. Diariusz sejmu... Powszechnie przyjmowano, iż Litwini owo żądanie przedłożyli 27 I 1588. Vide I. I. Łappo, o.c., s. 204. K. Lepsz y, o.c., s. 119. J. U. Niemcewicz, *Dzieje panowania Zygmunta III*, t. I, Kraków 1860, s. 84.

²¹ Towarzystwo Naukowe Płockie, nr 28. Stanisław Karnkowski do Anny Jagiellonki, b.d., w połowie roku 1588: *Król JM [...] dał jeszcze znać, że nie głową swoją ani cudzą królestwo chce sprawować, ale za radą i podobaniem Rad Koronnych*. Podobnie inni.

nił w imieniu Litwy aktu posłuszeństwa. Podkanclerzy Lew Sapieha, wobec nieobecności marszałków litewskich i odmowy koronnych, ogłosił Zygmunta Wazę królem Polski i wielkim księciem Litwy²². W tej kolejności wymieniono też tytuły władcy w przywileju, którym Zygmunt potwierdzał III Statut, który poprzedza wydany drukiem tekst Statutu. Natomiast wśród uchwał sejmu tytuł szwedzki znalazł się przed litewskim: *Zygmunt III, z Bożej łaski król polski i przyszły szwedzki, wielki książę litewski* [...]. Konflikt króla z Litwą został jednak zakończony, usunięto groźbę rozłamu w Rzeczypospolitej i załagodzone spór Korony z Wielkim Księstwem Litewskim o Inflanty. Prawda, że w nocy z 27 na 28 stycznia przeciwko ich podziałowi zaprotestował w imieniu Jana Zamoyskiego sekretarz wielki koronny Piotr Tylicki. 29 stycznia doszło do sporów w izbie poselskiej i senatorskiej, jako że Korona nie zgadzała się, aby porozumieniu z Litwą nadać formę konstytucji. *Litwa chciała włożyć rozdział Inflant w konstytucję a Polacy nie chcieli*. 30 stycznia przystano na propozycję marszałka wielkiego koronnego Andrzeja Opałińskiego, aby włączyć do recesu sejmu postanowienie o wysłaniu do Inflant komisarzy, którzy mieli dokonać podziału kraju. Tym samym, rozstrzygnięta została zapewne i kwestia zatwierdzenia III Statutu przez króla i sejm czy tylko przez króla. Ostatnią próbę podjęli przybyli 30 stycznia posłowie zwycięskiego wojska, rotmistrzowie Joachim Ocieski, Jan Ostroróg, Kacper Maciejowski i dwu z rycerstwa, którzy oświadczyli, że nie godzą się na żadne podziały, owszem, żądają uznania decyzji w sprawie Inflant za nieważną. *Litwa, nie wdając się in controversiam, wstali wszyscy i szli precz ex senatu, tak rady, jako i posłowie*²³. I po-przestano na zresztą nie spełnionej zapowiedzi zawartej w recesie.

*

Kwestią otwartą pozostaje, kiedy w Krakowie dowiedziano się o bitwie byczyńskiej i jej wyniku? Czy i w jakim stopniu zaważyło to na przebiegu rozmów króla z Litwą i Korony z Litwą? Bitwa stoczona została w odległości około 180 km od Krakowa, 24 stycznia; zakończyła się około południa. Oddanie się arcyksięcia Maksymiliana do niewoli 25 stycznia nad ranem jedynie zwycięstwo pogłębiło²⁴. Litwa swe żądanie ostatecznej rezolucji przedłożyła królowi, zresztą niebezpośrednio, 26 stycznia. Termin odpowiedzi wyznaczyła na dzień następny, 27 stycznia, kiedy miano zegnać posłów koronnych i dopiero odjechać. Autor diariusza sejmowego podaje, iż wiadomość o zwycięstwie nadejść miała do mia-

²² APP, nr 31, t. I, s. 243. Diariusz sejmu..., 27 I 1588.

²³ Ibidem, 30 I 1588.

²⁴ M. Plewczyński, *Bitwa pod Byczyną 24 stycznia 1588 r.*, Studia i Materiały do Historii Wojskowości, t. XVII, cz. 1, s. 125 - 170.

sta 25 stycznia²⁵. Miał ją nadesłać Piotr Łaszc. *Przyszły od Łaszcza rotmistrza nowiny de succesu p. hetmana contra Maximilianum*. Pod ich wrażeniem arcybiskup gnieźnieński Stanisław Karnkowski chciał iść do kościoła, aby odśpiewać *Te Deum laudamus*. Był — zahamowany od marszałka, żeby czekał listów hetmańskich. Listy hetmańskie — do króla — nadeszły 26 stycznia. Hetman był zainteresowany szybkim przekazaniem wieści, aby wzmocnić pozycję Polaków w rokowaniach, aby nie dopuścić do zbyt rychłych ustępstw na rzecz Litwy. Nadal przecież powszechnie nic nie wiedzano. Dopiero w nocy z 27 na 28 stycznia, „o wybijanej”, miał otrzymać listy od uczestnika bitwy, Kacpra Maciejowskiego, biskup łucki Bernard Maciejowski²⁶. Potwierdzał to, jakby świadcząc, kiedy wiadomość doszła i do niego, Lew Sapieha w liście do Krzysztofa Radziwiłła Pioruna. *Tegoż dnia o wybijanej przyszła nowina o porażce i pojmaniu Maksymiliana*²⁷. I dopiero wówczas padły słowa, że gdyby wiedzano wcześniej, Litwini mieliby zyskać tak wiele... Odnoszą się one zresztą nie do zatwierdzenia Statutu, jak dość powszechnie jest przyjmowane, lecz do kwestii moskiewskiej oraz inflanckiej. *Nie pozwoliliby nam byli tych postulatów naszych, ani pokoju, ani połowicy ziemi inflanckiej*²⁸. W sumie, niewiedza była udziałem sejmu, Korony, Litwy, nie była, nie musiała być — króla i senatorów, którzy bieg wydarzeń przesądzali.

Rekapitulując: 1. pierwszoplanowa w rokowaniach między Koroną, Litwą, Zygmuntem Wazą była kwestia rozejmu oraz podległości Inflant; 2. rokowania nie były rokowaniami między dwoma państwami, lecz częściami jednej Rzeczypospolitej, między Koroną i Litwą — na forum sejmu — oraz pomiędzy poddanymi i władcą; 3. III Statut litewski był, jak się zdaje, znany i omawiany w izbie poselskiej; 4. pominięcie potwierdzenia III Statutu w tekście konstytucji sejmu koronacji Zygmunta Wazy wiązało się zapewne z odmową Korony nadania wyników rozmów — w kwestii Inflant, rangi uchwały sejmowej.

²⁵ APP, nr 31, t. I, s. 243. Diariusz sejmu po odprawieniu koronacji... Zygmunta III; stąd i dalsze cytaty. O szybkości przekazywania wiadomości w zwyczajnych okolicznościach świadczy, że posłaniec pocztowy trasę Kraków — Wenecja pokonywał miał w 10 dni, tj. z szybkością 100 km na dobę, z Krakowa do Wilna — do 5 dni, *Historia dyplomacji polskiej*, w oprac. R. Żelewskiego, t. I, cz. VII, s. 779.

²⁶ APP, nr 31, t. I, s. 243. Diariusz sejmu...

²⁷ Archiwum Domu Radziwiłłów, wyd. A. Sokołowski, Kraków 1885, s. 188. Lew Sapieha do Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła, 31 I 1588, Kraków.

²⁸ Ibidem.